

A Parlamenti Könyvtár helyettes vezetői 1881–1991

I. rész

JÓNÁS Károly

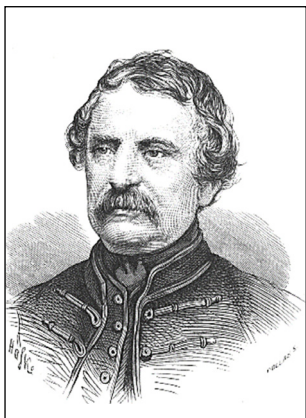
Bevezető

Az 1868-as képviselőházi házszabályok 215. paragrafusa kimondta, hogy „[a] Ház, tagjainak használatára, könyvtárt állít [...]”¹, s ennek végrehajtása értelmében a könyvtár, ténylegesen 1870-ben, megkezdte jelenleg is tartó működését. Az I. korszak 1950-ig ténylegesen parlamenti szervezeti keretben történt, a II. 1952-től 1991-ig a számos néven regnáló művelődési tárca felügyelete alatt. (1950-től, a könyvtári bizottság felszámolásától 1952-ig már nem volt igazi parlamentáris szervezeti keret, mert a parlament funkcióit az 1949-es kommunista alkotmány által létrehozott Elnöki Tanács gyakorolta, s e rövid átmeneti időszakban valójában előkészítették a II. periódust.) E két korszakot vizsgálva a lehetséges – olykor hiányos – források figyelembevételével mutatom be a könyvtár kinevezett vagy ennek hiányában (papír nélkül is) ténylegesen tevékenykedő vezetőhelyetteseit,² akiknek néha mellékes, sokszor

viszont igen fontos szerepük volt az intézmény fejlődésében. A teljesség kedvéért arra a néhány személyre is kitérek, akik várományosai voltak a helyettesi pozíció elérésének, de valamilyen okból kinevezésükre nem került sor.

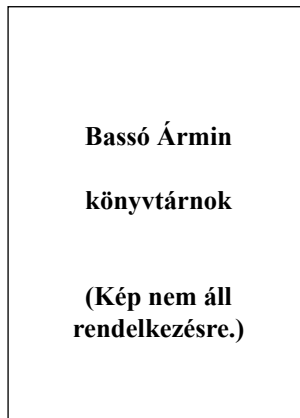
1881–1950

Ismeretes, hogy a kezdeti szakaszban, 1875-ig kinevezett könyvtárnok sem volt a magyar alsóháznak e kialakulási időszakát élő szervezeti egységében. A könyvtár irányítását a képviselőház könyvtári bizottsága látta el, amely több éven át kemény küzdelmet³ folytatott egy, a könyvtárt hozzáértéssel kezelő személy státuszáért. E harc 1875-ben zárult sikerrel, amikor *Ghyczy Kálmán* házelnök a munkáltatói jogok gyakorlójaként kinevezte a könyvtár első könyvtárnokát, a könyvgyűjteményt díjnokként már két éve kezelő 41 éves *Bassó Ármint*.⁴

1. kép

*Ghyczy Kálmán (1808–1888)
képviselőházi elnök (1861, 1875–1879)*

Bassó Ármin

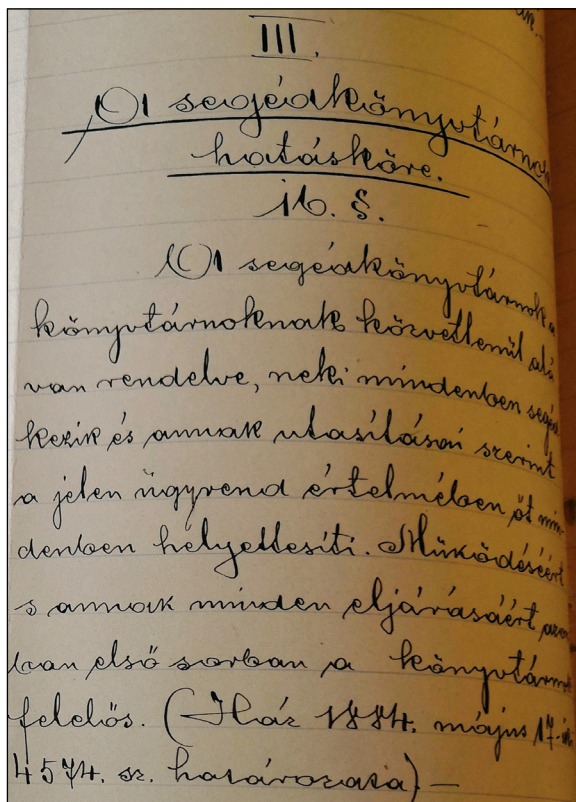
könyvtárnok

(Kép nem áll rendelkezésre.)

*Bassó Ármin (1834–1884)
könyvtárnok (1875–1884)*

Az első könyvtárnoknak (sajnos, képet nem találunk róla) 1881-ig nem volt helyettese, mert addig a könyvtári bizottság által meghatározott szempontok alapján egyedül végezte a feladatokat. 1881-től *Péchy Tamás* házelnök segédkönyvtárnokként *Küffer Bélát* alkalmazta. Valójában ettől kezdve hosszabb ideig

a könyvtár tényleges vezetője a könyvtárnok volt, akinek távollétében a segédkönyvtárnok intézte a könyvtár ügyeit (vagyis de facto a vezetőnek számító könyvtárnok helyettese volt). A kialakult gyakorlatot a könyvtári bizottság az 1894 decemberében elfogadott könyvtárkezelési ügyrendben véglegesítette.

A kezelési ügyrend segédkönyvtárnokokra vonatkozó paragrafusa a könyvtári bizottság kéziratos jegyzőkönyvében 1894. december 21., 5. pont (OGYK Muzeális gyűjtemény)

A segédkönyvtárnokok, illetve később, a könyvtári tisztviselők számának növekedésével a magasabb beosztású (könyvtárnok, főkönyvtárnok, címzetes igazgató, igazgatóhelyettes, főigazgató-helyettes) helyettesek gyakran tényleges vezetőkké váltak, néhányszor azonban nem kerültek az intézmény élére, és természetesen az is előfordult, hogy egy-egy vezetőnek nem volt egyáltalán helyettese.

Küffer Béla 1881-ben, 25 évesen, jogi végzettséggel és némi levéltári gyakorlattal került a könyvtárba, amikor Bassó már nem bírta egyedül ellátni a szépen növekvő könyvtár napi teendőit. Közel négy évig segédkönyvtárnokként szerzett jelentős tapasztalatokat a könyvtárnok oldalán, és szükség szerint helyettesítette őt. Sokrétű nyelvismeretével (angol, német,

francia, latin, olasz) szorgalmasan kivette részét a 14 500 kötetes Ghyczy-könyvhagyaték rendezésében, feldolgozásában, az 1882-es katalóguskötet összeállításában, a könyvtár szakrendszerének kialakításában. Bassó halálát követően, 1884 végén (az év során a bölcsészdoktori oklevelet is megszerezte) felkészült könyvtárnokként vette át a könyvtár vezetését. 20 éven át, 1904-ig a Képviselőházi Könyvtár egyik legkiválóbb vezetője volt.⁵

Küffer Béla könyvtárnoki kinevezésével egy időben Péchy Tamás házelnöknek⁶ gondoskodnia kellett a kieső munkaerő pótlásáról. Erre a célra még 1884-ben *Pikler Gyula* 20 éves joghallgató (később neves jogtudós, egyetemi tanár) személyét találta alkalmasnak.

2. kép

Péchy Tamás (1828–1897)
képviseelőházi elnök (1880–1892)
a könyvtári bizottság elnöke
(1887–1892)

3. kép

dr. Küffer Béla (1856–1928)
segédkönyvtárnok (1881–1884)
könyvtárnok (1884–1904)

4. kép

dr. Pikler Gyula (1864–1937)
segédkönyvtárnok (1884–1893)

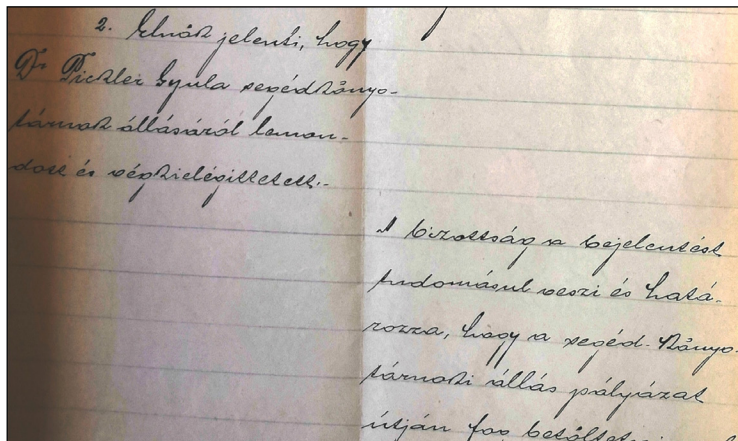
Pikler Gyula gyakorlatlan újoncként, de a budapesti egyetemen már kiemelkedő eredményeket produkáló (jogbölcseleti és közgazdasági pályadíjakat nyerő) egyetemistaként lépett a könyvtárba. Jogi tanulmányait 1886-ban fejezte be, az államtudományi doktorátus megszerzésekor – 22 éves korában – jogbölcseletről magántanári képesítést is nyert. 1891-től 1920-ig egyetemi magántanár; 1900-ban részt vesz a *Huszadik Század* című folyóirat megalapításában. Ugyanebben az évben a Társadalomtudományi Társaság alapító tagja, 1901-től alelnöke, 1906-tól 1920-ig elnöke. A jogfilozófia, a szociológia és a pszichológia területén is jelentős munkásságot fejtett ki.

A könyvtárban segédkönyvtárnokként a gyarapítási és katalógizálási munkák mellett – tanulmányait ily módon is kamatoztatva – jogi tájékoztatási tevékenységet is végzett, miközben a könyvtárnok szabadsá-

gai és betegsége idején a teljes vonalon helyt kellett állnia. Küffer Béla az 1880-as évek végén európai tanulmányúton vett részt, melynek során több különböző típusú nagy könyvtárt látogatott meg, és Németországban *Otto Hartwig* frissen bevezetett könyvtári osztályozási rendszeréről is közvetlen tapasztalatokat szerzett. Ebben az időszakban is Piklerre hárulhattak a könyvtár működési gondjai. Az 1866–1893-as éveket felölelő összefoglaló kötetkatalógus nagyarányú, 6 évig tartó munkálatainak keretében munkaidejének egy részében könyvlapcímek másolásával foglalkozott. Az intenzív jogfilozófiai kutatásokat végző Pikler könyvtárból való kilépését ez is motiválhatta,⁷ de távozásának fő oka nagy valószínűséggel inkább az, hogy 1891-től a Jogbölcseleti Tanszéken *Pulszky Ágost* mellett (aki a könyvtár megerősítésében jelentős szerepet játszott az 1870-es években) címzetes

rendkívüli tanárként egyre több feladattal bízták meg. 1891 decemberében könyvtári munkája elismerésül Küfferrel együtt ő is jutalmat kapott.⁸ Még 1893 ta-

vaszáig dolgozott a Ház könyvtárában, és közben az egyetemen is oktatott. Kilépését a könyvtári bizottság elnöke 1893 májusában jelentette be.

Részlet a könyvtári bizottság 1893. május 9-i kéziratós jegyzőkönyvéből, 2. pont (OGYK Muzeális gyűjtemény)

Ezt követően a képviselőház 1893-ban pályázatot hirdetett az állásra, amelyre szép számmal jelentkezték. 1893. szeptember végén „a könyvtári bizottság hét megjelent tagja hosszas és beható tanácskozás után hármat jelölt ki a számos folyamodó közül”, harmadik helyen a 24 éves Sugár Kornélt, az Egyetemi Könyvtár alkalmazottját.⁹ Végül báró Bánffy Dezső

képviselőházi elnök 1893 decemberében öt nevezte ki segédkönyvtárnoknak.

Sugár Kornél jogi tanulmányait Budapesten 1892-ben kitüntetéssel fejezte be. Már egyetemista korában, 1890-től munkát vállalt az Egyetemi Könyvtárban díjnyokként. A megnyert pályázat útján innen került a Ház könyvtárába.

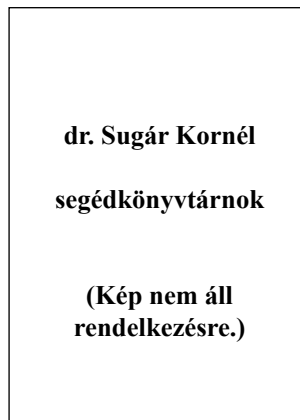

BÁRÓ BANFFY DEZSŐ.

5. kép

Báró Bánffy Dezső (1843–1911)
a képviselőház és a könyvtári bizottság elnöke
(1892–1895)

Sugár a tapasztalt és mindenki által elismert kiváló szakember, Küffer Béla könyvtárnok mellett kezdett tehát gyakorlatot szerezni, és válhatott volna ténylegesen is helyettesévé. A napi sajtóból szerezhető értesülések szerint mégsem így történt. Másfél évvel belépése után, 1895 májusában Sugár, aki „örökös viszályban volt a képviselőház első könyvtárosával”,

dr. Sugár Kornél (1869–1897)
segédkönyvtárnok (1893–1896)

főnöke ellen lépett fel, „akiről azt terjesztette, hogy anyagi haszonért bizonyos könyvkereskedőket előnyben részesít”.¹⁰ Küffer azonnal feljelentést tett „a vele már hosszabb idő óta ellenséges viszonyban élő társa ellen”.¹¹ Ezt követően Sugár a könyvtárból távozni kényszerült, de még fél évet – mivel „hosszabb idő óta idegbajban szenvedett”¹² – betegállományban töltött

el. A törvényszék az ügyben egy év múlva döntött: a vádaskodást alaptalannak találva 1896 júniusában a segédkönyvtárnokot nyilvános becsületsértés vétsége miatt pénzbüntetésre ítélte. A 27 éves fiatalember, akin „*az utóbbi időben már többször az elmezavar tünetei mutatkoztak*”,¹³ tragikusan fejezte be életét: fővárosi lakásában 1897. február 14-én öngyilkosságot követett el.

Helyére már 1896 elején pályázatot hirdettek, amelynek eredményeként 1896. május 1-jétől *Szilágyi Dezső* házelnök *Fülöp Áron* költőt és volt lapszerkesztőt nevezte ki segédkönyvtárnokká, aki bizonyos mértékű könyvtári tapasztalatok birtokában, latin, német és

francia nyelvtudással pályázta meg a képviselőházi állást. Az erdélyi születésű Fülöp már kora ifjúú időszerében bizonyította költői tehetségét, majd egyetemi tanulmányait követően (záróvizsga nélkül) magyarul latin szakos gimnáziumi tanárként az iskolai tanári könyvtár kezelője volt Szatmárnémetiben. Verseinek, eposzainak és nagyobb terjedelmű költői elbeszéléseinek kiadása mellett képviselőházi könyvtári alkalmazása előtt 1893-tól a *Szatmári Hírlap* című napilap felelős szerkesztője. 1895-ben az Írók és Hírlapírók Köre könyvtárának rendezését, katalógusszerkesztési munkálatait dicséretesen oldotta meg, amit felvételénél pozitív tényezőként vettek figyelembe.

6. kép

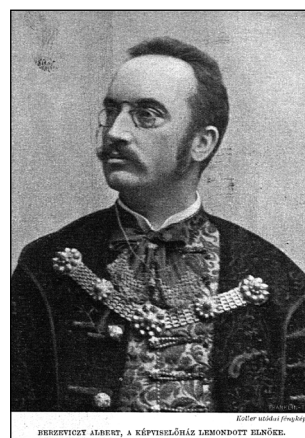
Szilágyi Dezső (1840–1901)
a képviselőház elnöke (1895–1898)
a könyvtári bizottság elnöke (1895–1898)

1896-ban, 35 évesen lett a Képviselőházi Könyvtár munkatársa. Igazi hasznos munkaerőként dolgozott, a könyvtárnoknak tényleges segítője és helyettese volt, aktívan kivette részét a könyvtár katalógusainak összeállításában, a gyűjtemény 1902. évi, új Ország-házba költöztetésében, a könyvtárrendezési munkálataiban, később az első könyvtári ügyrend elkészítésében és a többi szakmai feladat elvégzésében. Nem véletlen, hogy Küffer Béla nyugdíjba vonulásakor,¹⁴ 8 év után, 1904-ben könyvtárnok, 1905-ben pedig a könyvtár első főkönyvtárnoka lett. 50 éves korában, 1911-ben *Berzeviczy Albert* házelnök (aki 1905-től 1936-ig az MTA elnöke is volt) őt nevezte ki a könyvtár első igazgatójává,¹⁵ egyidejűleg helyettesét, *Plechl Béla* segédkönyvtárnokot pedig könyvtárnokká.

7. kép

Fülöp Áron (1861–1920)
segédkönyvtárnok (1896–1904)
könyvtárnok (1904–1905)
főkönyvtárnok (1905–1911)
könyvtárigazgató (1911–1916)

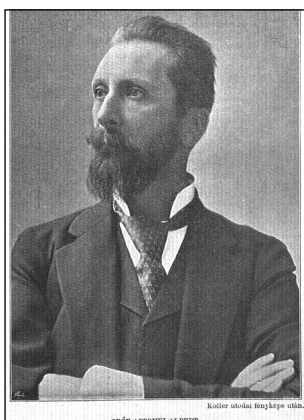

8. kép

Berzeviczy Albert (1853–1936)
a képviselőház és a könyvtári bizottság
elnöke (1910–1911)

A könyvtár állományának a Sándor utcai régi pesti képviselőházból az új Országházba tervezett költöztetését előkészítő munkálatok növekedése lehetővé tette a létszám emelését is. Gróf *Apponyi Albert* képviselőházi elnök (1901-től 1903-ig a könyvtári bizottság elnöke is) még 1901 második félévében (a már öt éve segédkönyvtárnok Fülöp Áron mellé) második segédkönyvtárnoki állást létesített, amelyre a 24 éves *Ferenczy Árpád* (1877–1926) jogtudományi doktort vette fel. Ő azonban nem is válhatott volna Küffer Béla könyvtárnok helyettesévé, mert egy év múlva megpályázta, és 1902 novemberétől el is nyerte a Sárospataki Jogakadémia tanári állását.

Ferenczy helyére gróf Apponyi Albert házelnök a festői ambícióit feladó és hosszabb nyugat-európai ta-

9. kép

*gróf Apponyi Albert (1846–1933)
a képviselőház és a könyvtári bizottság
elnöke (1901–1903)*

A vezetői funkcióból a betegeskedő Fülöp Áron 1916. január 31-én ment nyugdíjba. Az igazgatói szék várományosa könyvtárnokként Plechl Béla volt, aki a világháború kitörése után évekig nem tartózkodott a könyvtárban, mivel a Honvédelmi Minisztériumba volt beosztva, a helyettesítést tehát nem tudta gyakorolni. Igazgatói kinevezése a körülmények miatt 1917 júniusára csúszott át.¹⁷ A nagy műveltségű, rendkívüli olvasottsággal és tudós hajlamokkal rendelkező, 18 évig áldozatos munkát végző könyvtárosként ismert szakember 1921-ben, 46 éves korában halt meg.¹⁸ Itt említendő meg, hogy 1906-ban egy második segédkönyvtárnokot neveztek ki *Ágner László* személyében, akit még a könyvtár költözése előtt, 1902 májusában vettek fel frissen megszerzett egyetemi

nulmányutakon részt vevő dr. Plechl Béla törvényszéki aljegyzőt nevezte ki segédkönyvtárnoknak 1903. március 1-jén. Az új második segédkönyvtárnok 28 évesen, kiváló német, angol és francia nyelvismerttel lépett a könyvtárba. Küffer Béla könyvtárnok helyettese még másfél évig Fülöp Áron első segédkönyvtárnok volt, aki 1904 novemberétől váltotta nyugdíjba vonuló elődjét. Plechl Béla innen számítható a könyvtárnok (mint láttuk, 1905-től 1911-ig a főkönyvtárnok) helyettesének, és 1911. júliusi kinevezésétől¹⁶ kezdve könyvtárnokként helyettesítette a könyvtárigazgatót. Csakúgy, mint Fülöp, ő is sokat tett az Országházba költözött könyvtár újrendezéséért, az új szakrendszer kialakításáért, az 1912-es és 1913-as katalóguskötet összeállításáért.

dr. Plechl Béla

**segédkönyvtárnok
könyvtárnok
könyvtárigazgató**

**(Kép nem áll
rendelkezésre.)**

*dr. Plechl Béla (1875–1921)
segédkönyvtárnok (1903–1911)
könyvtárnok (1911–1917)
könyvtárigazgató (1917–1921)*

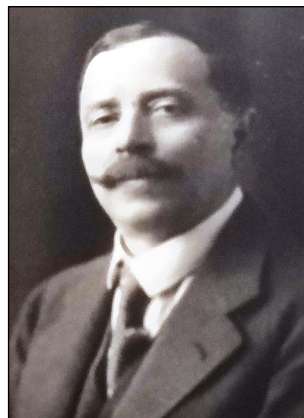
diplomával könyvtári segédtszéként.¹⁹ Ő azonban 1907-ben a Házon belül évtizedekre az Elnöki Hivatal munkatársa lett.

Távozásával összhangban került sor a következő segédkönyvtárosi kinevezésre 1907. július 1-jén. Az államtudományi doktorátust szerző, 26 éves *Nagy Miklóst*, aki már 1901-től a képviselőház más munkaterületein dolgozott, *Justh Gyula* házelnök helyezte át a könyvtárba. Második, majd 1911-től első segédkönyvtárnokként 10 évet töltött el, de a helyettesi funkció lehetősége Plechl Béla első segédkönyvtárnok (1911-ig), majd könyvtárnok (1911–1917) mellett 1915 végéig nem adatott meg neki.

10. kép

*Justh Gyula (1850–1917)
a képviselőház és a könyvtári bizottság
elnöke (1905–1909)*

11. kép

*dr. Nagy Miklós (1881–1962)
segédkönyvtárnok (1907–1917)
könyvtárnok (1917–1918)
főkönyvtárnok (1918–1921)
könyvtárigazgató (1921–1940)*

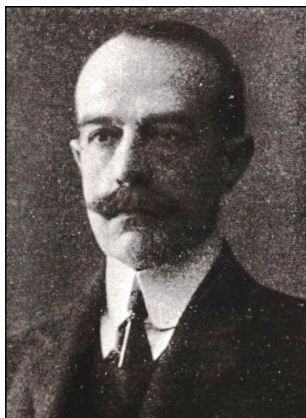
Fülöp Áron igazgatónak 1914 második félévétől nem volt helyettes munkatársa (mindenkinek katonai szolgálatot kellett teljesítenie), ráadásul ebben a félévben és az 1915-ös év nagy részében betegsége miatt már ő sem tudott dolgozni: a könyvtár kaotikus állapotba került. A helyzet javítása érdekében Nagy Miklóst 1915. december 21-én, felmentve a katonai szolgálat alól, hazavezényelték. Segédkönyvtárnokként 1916. januárig (Fülöp Áron nyugdíjba vonulásáig) az igazgatót helyettesítette, onnan kezdve pedig a könyvtárnokot, de valójában egy személyben főnként és besoroztként, 1918 végéig gyakorlatilag egyedül látta el a könyvtár feladatait. 1917-től már az új igazgató Plechl Bélát könyvtárnokként, majd 1918-tól 1921-ig főkönyvtárnokként helyettesítette (ettől kezdve az igazgató helyettese már a főkönyvtárnok).

Nagy Miklós közel három és fél évtizedig volt a könyvtár munkatársa. Valamennyi könyvtári munkafolyamatról tapasztalatokat szerzett, francia, német, latin és román nyelvtudását hasznosítva a ranglétra minden fokát bejárta. 1921-ben ő lett az igazgató, 1940-ig, így ő volt – az első világháború alatti könyvtári tevékenységét is figyelembe véve – az intézmény eddigi történetének leghosszabb ideig tevékenykedő, nagy tudású vezetője. Kiemelkedő tudományos teljesítménye révén 1927-ben az Akadémia levelező tagjának is megválasztották. Oroszlánrésze volt az 1922-es kötelezpéldány-törvény előkészítésében (amelyet a Ház könyvtárára is sikerült kiterjeszteni), a katalógus- és szakrendszer, valamint a raktári rendszer egységes új szisztémájának kialakításában,

hatalmas katalóguskötetek összeállításában, összességében a könyvtár magas szintű fejlesztésében. 59 évesen vonult nyugalmába.²⁰

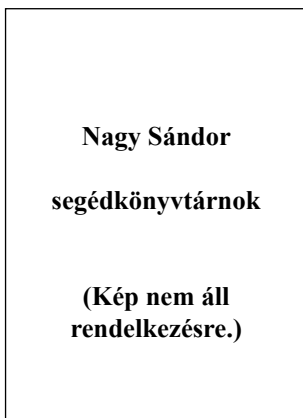
Beöthy Pál házelnök Nagy Miklós mellett második segédkönyvtárnoknak nevezte ki 1914 júniusától a 33 éves *Nagy Sándort*, aki 1907-től már gyakornokként, majd történelem–latin szakos tanári oklevelének megszerzésétől, 1911-től könyvtári segédtsztként dolgozott a könyvtárban. Ténylegesen azonban pozíciója névleges maradt, mert az általános mozgósítás miatt rövid idő múlva be kellett vonulnia, és néhány hónappal kiképzése után, 1915. május 2-án, Gorlicénél elesett a fronton.²¹

Nagy Miklós könyvtárnoki kinevezésével egyidejűleg, 1917 júniusában Beöthy Pál képviselőházi elnök a 35 éves dr. *Panka Károlyt* nevezte ki segédkönyvtárnoknak, aki akkor már 11 éve dolgozott a könyvtárban, 1911. július 1-jétől – 1910-ben szerezte meg az államtudományi doktorátust – könyvtári tisztnek előléptetve.²² A hosszú kezdeti időszakot követően – a háború befejezése és a Tanácsköztársaság bukása után – rövid időn belül kétszer is előléptették: 1919-ben könyvtárnoknak, 1921 decemberében főkönyvtárnoknak. Ettől kezdve már az igazgató, a csak egy évvel idősebb Nagy Miklós helyettese közel két évtizeden át, 1928-tól 1940-ig már címzetes könyvtárigazgatói besorolással, ami azt jelentette, hogy az igazgatói címet mindenütt használhatta, de ténylegesen nem ő volt az intézmény igazgatója, vezetője.

12. kép

*Beöthy Pál (1866–1921)
a képviselőház elnöke (1913–1917)
a könyvtári bizottság elnöke
(1913–1917)*

Nagy Sándor
segédkönyvtárnok

**(Kép nem áll
rendelkezésre.)**

*Nagy Sándor (1881–1915)
segédkönyvtárnok (1914–1915)*

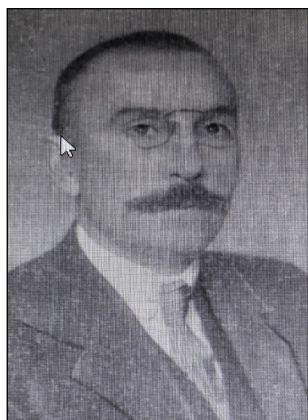
13. kép

*dr. Panka Károly (1882–1970)
segédkönyvtárnok (1917–1919)
könyvtárnok (1919–1921)
főkönyvtárnok (1921–1928)
címzetes könyvtárigazgató (1928 –
1940. április)
könyvtárigazgató (1940. május –
1940. december)*

Panka Károly német és francia nyelvtudásával aktívan közreműködött a könyvtár háború előtti újrendezésében, majd az 1920-as évek katalógus-, szak- és raktározási rendjének végleges kialakításában, az 1929-es és 1932-es vaskos katalóguskötetek összeállításában. 1917-ben ő publikálta elsőként a könyvtár rövid történetét, továbbá számos jogi és politikai cikke, bibliográfiai összeállítása jelent meg.

Nagy Miklós nyugdíjba vonulásakor, 1940 májusától Panka Károly akkor vette át a könyvtár vezetését, amikor már majdnem elérte a nyugdíjkorhatárt. Hét hónap múlva – 58 évesen –, 1940 végén ő is nyugdíjba ment.²³

Utódjuk, dr. *Trócsányi György* 1914-ben lett az Országgyűlés hivatali munkatársa. A munkát és a jogi tanulmányokat a háború és az azt követő orosz hadi-

14. kép

*Gaal Gaszton (1868–1932)
a Nemzetgyűlés elnöke (1921–1922)
a könyvtári bizottság elnöke (1921–1922)*

15. kép

*dr. Trócsányi György (1896–1973)
segédkönyvtárnok (1921–1923)
könyvtárnok (1923–1938)
főkönyvtárnok (1938–1940)
könyvtárigazgató (1941–1945)
főigazgató (1945–1949)*

fogság félbeszakította. A hazatérő korábbi alkalmazottat a Ház visszavette, majd a jogi tanulmányok befejezése és az államtudományi doktorátus megszerzése után, 1921 decemberében *Gaal Gaszton* nemzetgyűlési elnök segédkönyvtárnoknak nevezte ki. 1923 decemberétől már könyvtárnok, 1928 júliusától címzetes főkönyvtárnok, 1938-tól 1940-ig

tényleges főkönyvtárnok. Miután Nagy Miklós igazgatónak 1921. decembertől 1940. április végéig a fentebb már tárgyalt Panka Károly volt a helyettese, Trócsányi csak jó fél évig működhetett ebben a funkcióban, amikor 1940. május 1-jétől december 31-ig ő lett Panka igazgató helyettese.

— (Változás az Országgyűlési Könyvtár élén.) Az ország egyik legnagyobb és legkitünőbb könyvtárának, az Országgyűlési Könyvtárnak élén változás történt. Dr. Nagy Miklós könyvtárigazgató, aki évtizedek óta áll az országgyűlés szolgálatában, nyugalomba vonult. Nagy Miklós könyvtárigazgatói működéséhez fűződik az Országgyűlési Könyvtár modernizálása és teljes újjászervezése, legfőbb irányítása mellett készült a könyvtárról az új katalógusok kötete és az elmúlt évek során a legtöbb parlamentáris állammal a kiadványcsere megvalósítása. Nagy Miklós még férfikora delén vonul nyugalomba, ahol még az eddiginél is fokozottabban szentelheti idejét a történetírásnak, amelynek egyik legkiválóbb művelője. Utóda a könyvtár élén dr. Panka Károly könyvtárigazgató, aki mint dr. Nagy Miklós helyettese vele a legteltesebb harmóniában működött közre a parlamenti könyvtár fejlesztésében. Dr. Panka Károly oldalán ezentul dr. Trócsányi György főkönyvtárnok látja el az igazgatóhelyettesi teendőket.

Nemzeti Ujság, 1940. június 7., p. 7.

Trócsányi György az 1920-as és az 1930-as években Nagy Miklós mellett kiemelkedő könyvtári szakemberré fejlődött. Nyelvtudása (német, francia, angol és a hadifogságban szerzett orosz) a gyarapítási és osztályozási tevékenységben meghatározó jelentőségű volt. Oszlopos tagja a nagy kötetkatalógusok összeállításának, valamint a tervezett jogi, történelmi és általános szakok kiadásra való előkészítésének (ezek az elnöki takarékosági intézkedések, majd a háborús helyzet miatt meghíúsultak). Könyvtártani és bibliográfiai kérdésekkel is behatóan foglalkozott, a könyvtártan és könyvtárpolitika elismert szaktekinté-

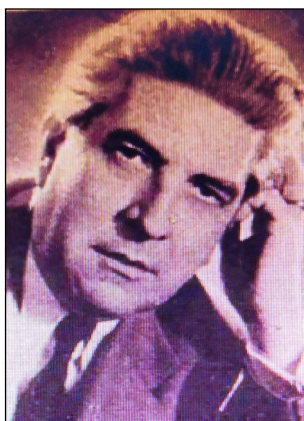
lye lett. Aktívan részt vett az IFLA parlamenti könyvtári albizottságában. 44 éves korában, 1940. május 1-jétől *Tasnádi Nagy András* képviselőházi elnök nevezte ki a könyvtár igazgatójává, 1945. július 15-én pedig *Zsedényi Béla*, az Ideiglenes Nemzetgyűlés elnöke főigazgatóvá. Szociológusként és a Magyar Társadalomtudományi Társaság főtitkaraként is gazdag irodalmi munkásságot fejtett ki. 1949. március elejétől Nagy Imre országgyűlési elnöksége idején hirtelen, mint a régi rend itt maradt, politikailag alkalmatlan emberét, 53 éves korában érdemtelenül nyugdíjazták.²⁴

Elnöki kulcsszereplők Trócsányi György könyvtárvezetői időszakában (1941–1949)

16. kép

*Tasnádi Nagy András (1882–1956)
a képviselőház elnöke (1939–1944)
a nyilas képviselőház elnöke (1944–1945)
a könyvtári biz. elnöke (1939–1945)*

17. kép

*Zsedényi Béla (1894–1955)
ideigl. nemzetgyűlési
elnök (1944–1945)
a könyvtári biz. elnöke (1944–1945)*

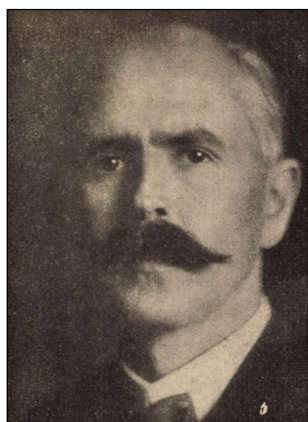

18. kép

*Nagy Imre (1896–1958)
országgyűlési elnök (1947–1949)
a könyvtári biz. elnöke (1947–1949)*

A következő vezetőhelyettes, dr. *Sponer Ferenc* jogi tanulmányai végén, 1911-ben államtudományi doktorátust szerzett. Az 1920-as években a képviselőházban dolgozott fogalmazóként és tolmácsként: perfekt nyelvtudása révén a külföldi államférfiakat ő kalauzolta az Országházban olasz, német, francia és angol nyelven. 40 évesen, 1928-ban lett a könyv-

tár munkatársa, amikor *Zsitvay Tibor* házelnök segédkönyvtárnoknak nevezte ki. 1940-ben rövid ideig könyvtárnok; 1941 januárjától 1945 júliusáig főkönyvtárnokként az igazgató helyettese. Amikor 1945. július 15-én Trócsányit főigazgatói rangra emelték, két igazgatót kapott helyettesként, az egyik *Sponer Ferenc* addigi főkönyvtárnok lett.

19. kép

*Zsitvay Tibor (1884–1969)
a képviselőház elnöke (1927–1928)
a könyvtári bizottság elnöke (1927–1928)*

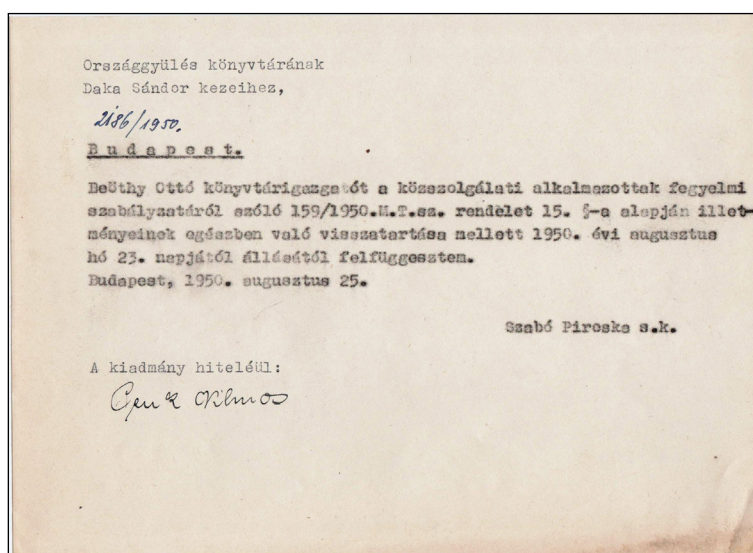
20. kép

*dr. Sponer (Máriássy) Ferenc (1888–1948)
segédkönyvtárnok (1928–1940)
könyvtárnok (1940)
főkönyvtárnokként az igazgató helyettese
(1941. jan. – 1945. júl.)
igazgatóként a főigazgató helyettese
(1945. júl. – 1948. márc.)*

A katalóguskötetek készítésében (1928-ban jelent meg a *Közjog és közigazgatási jog*, 1932-ben a *Közgazdaság* című kötet) 1928-tól 1938-ig ő is jelentős munkát végzett (a történelmi szakok kötetkatalógusának kiadását a papírhiány, majd a háborús körülmények elsodorták, és végül soha nem jelent meg). Sponer Ferenc 1945-ben a vezetéknevét *Máriássy*-ra változtatta. Jelentős szerepe volt a könyvtár első nagy terjedelmű évkönyvének hosszú évekig tartó összeállításában, amelynek megjelenését a nyomdai kefelenyomat elkészülte után tiltotta le az Országgyűlés elnöke (ekkor már Trócsányi főigazgató menesztése napirenden lehetett). Máriássy Ferenc 60. életévében, 1948 márciusában hunyt el.

1945. július 15-én Zsedényi Béla elnök Sponer (Máriássy) mellett még egy igazgatót nevezett ki a 41 éves *Salgó Ottó* személyében. Ő csak három hónappal korábban lépett a könyvtárba, előtte kereskedőként dolgozott a Grill-féle könyvkereskedésnél. A II. világháború idején, 1941-től 1944-ig munkaszolgálatra vitték. Visszatérése után, 1945 nyarától igazgatóként Trócsányi főigazgató egyik helyettese. 1946-ban felesége kérésére – a híres családnév fenntartása érdekében – nevét *Beőthyre* változtatta. Kiemelkedő volt a német, angol, görög nyelvtudása, de jól értett és fordított franciául is, tehát otthonosan mozgott a szerzeményezés, az osztályozás területén. 1947 júniusától 1948. november 26-ig az Országos Könyvtári Központ elnöke is volt.²⁵ Egykori munkatársai szerint szociáldemokratáknak sokat politizált, a könyvtárban keveset dolgozott.²⁶ Trócsányi főigazgató menesztésétől, 1949 márciusától Beőthy egyedül maradt igazgatóként a

könyvtár vezetője (Máriássy Ferenc igazgatói helyét 1948. márciusi halála után nem töltötték be). Mindössze egy bő évig, 1950 áprilisáig állt az intézmény élén. Működése alatt jelentős, mindenre kiható politikai változások történtek: a Magyar Dolgozók Pártjának vezetésével egypárti diktatúra alakult ki. 1949 augusztusában új alkotmányt fogadtak el, amely az Országgyűlés jogkörét erősen megnyirbálva látszatparlamentet hozott létre. Az Országgyűlés szerepkörét, feladatait – és vele együtt a könyvtár irányítását is – új szervként az Elnöki Tanács (ET) vette át. A könyvtári bizottság üléseit már össze sem hívták. Adminisztratív úton megkezdődött a könyvtár addigi helyének és szerepének gyökeres megváltoztatása (a testvérintézményként funkcionáló Parlamenti Múzeumot is ekkor számolták fel), a törvényhozó hatalomról történő leválasztása, a Minisztertanács és az ET Országházba költözése okán az Országgyűléstől, illetve könyvtárától a helyiségek drasztikus elvétele. Beőthyt 1950 áprilisában az Államvédelmi Hatóság őrizetbe vette (bár állásából csak augusztus 23-tól függesztették fel, a könyvtár már május 1-jétől főigazgatói rangban új vezetőt kapott), és a szociáldemokrata perben mint a „népi demokrácia ellenségét” elítélték. Recskén raboskodott, 1953 nyarán szabadult, de csak 1956-ban rehabilitálták. 1957-ben a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Könyvtárának főigazgatója lett, majd egy év múlva a Magyarok Világszövetségének főtitkári posztjára helyezték, ahol 1968-ig 10 évet töltött. Ebből a funkcióból vonult nyugalomba 64 éves korában. Életének utolsó időszakában filozófiai tárgyú publikációkkal foglalkozott.²⁷

Az OGYK egykori irattári dokumentumának szkennelt másolata

Beőthynek Trócsányi eltávolítása után dr. *Lukács Gyula* lett a helyettese 1949 márciusától november végéig. Lukács – bár matematika–fizika szakos végzettsége volt – 1939-ben lépett a könyvtárba gyakoronokként. Ő is végigjárta a könyvtári ranglétrát, de a vezetői posztig nem jutott el. 1940-ben lett segédkönyvtárnok, 1942-ben államtudományi doktorátust szerzett, emellett német és francia nyelvtudása volt.

21. kép

Salgó (Beőthy) Ottó (1904–1985)
főigazgató-helyettes igazgató
(1945. július – 1949. március)
igazgató (1949. március – 1950. április)

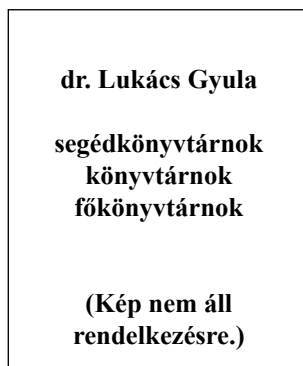
Ekkor a könyvtár régi munkatársainak nagy részét (20-ból 17-et) – Lukáccsal az élen – szintén e logika mentén elküldték. *Tombor Tibor* volt az, aki már az új érában érkezett: 1946. február 1-jén nevezte ki *Nagy Ferenc* nemzetgyűlési elnök könyvtárnoknak, s ő szintén sokrétű (olasz, német, latin, francia, román) nyelvtudással érkezett. Fő gyarapítóként és szakozóként ő irányította, tanította be a sok új szakképzetlen és gyakorlatlan munkatársat az igazgató képvisel-

22. kép

Nagy Ferenc (1903–1979)
nemzetgyűlési elnök (1945–1946)
a könyvtári bizottság elnöke (1945–1946)

1945-ben könyvtárnoknak, 1947-ben főkönyvtárnoknak nevezték ki. Az igazgató fél évi helyettesítését követően 1949 decemberétől *Győre Pál* könyvtárnokkal együtt – mint a régi rend híveit – őt is elbocsátották. Utána – végzettsége révén – fizikusként helyezkedett el, és 1984-ben (68 évesen) a műszaki tudomány kandidátusa lett.²⁸

dr. Lukács Gyula (1916–2003)
segédkönyvtárnok (1940–1945)
könyvtárnok (1945–1947)
főkönyvtárnok (1947–1949)

tében, és Beőthy további vezetői időszakában, 1950 májusáig közvetve helyettesi szerepet is játszott. 1952 végén őt is elbocsátották. Ezt követően az 1950-es évek végéig az Országos Műszaki Könyvtárban az olvasószolgálati osztály vezetője, utána pedig az Országos Széchényi Könyvtár raktári osztályának vezetője volt. Jelentős munkásságot fejtett ki az állományvédelem és a könyvtári építésterületén is. 1969-ben vonult nyugállományba.²⁹

23. kép

dr. Tombor Tibor (1909–2000)
könyvtárnok (1946–1952)

Jegyzetek és irodalmi hivatkozások

1. A képviselőház rendszabályai [1868]. == Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdett Országgyűlés képviselőházának irományai. VII. kötet, 454. szám. Pest, 1868. p. 199–225. Hozzáférhető elektronikus formában is: https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_Hazszabaly_1865-1868_kh/?pg=0&layout=s [Megtekintve: 2022.03.01.] Az idézet helye: p. 225.
2. A könyvtár vezetőiről a szerzőnek számos könyvtártörténeti írása jelent meg szakmai folyóiratokban, illetve könyvben. Ebben az írásban – a használható internetes adatbázisok, kutatási opciók jelentős bővülését kihasználva – néhány, korábban téves vagy pontatlan adat pontosítására is lehetőség nyílik.
3. Lásd: JÓNÁS Károly. A magyar képviselőház első könyvtárnokai. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 28. = 64. (2018) 3., p. 479–500. ISSN 0023-3773. Az idézet helye: p. 421.
4. Részletesebben JÓNÁS Károly. A Képviselőházi Könyvtár megalapítása és első könyvtárnoka. == Könyvtáros, 32. (1982) 1., p. 39–41. ISSN 0450-7886
5. Részletesebben lásd: JÓNÁS Károly. Küffer Béla, 1856–1928. == Könyvtáros, 33. (1983) 9., p. 533–555. ISSN 0450-7886
6. 1887-től 1950-ig a képviselőház elnöke a Ház könyvtári bizottságának elnöki tisztét is betöltötte.
7. Pikler még 1890-ben Concha Győzőnek írt levelében panaszolta, hogy nem szeret könyvcímlepket másolni. „A másolóasztalhoz láncolják” megállapítás (SZABÓ Imre. Pikler Gyula. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1973. 182 p., az idézet helye: p. 21.) csak részben volt igaz: az összefoglaló kötetkatalógus munkálatai során – sok egyéb mellett – ilyenféle feladatot is kellett végeznie, amit tudományos kutatói ambíciói miatt rangon alulinak tartott.
8. 1254. sz. Gazdasági bizottság jelentése, a képviselőház 1892. évi január havi költségvetéséről. Kimutatás a képviselőház pénztárának 1891. évi december havi kiadásairól. == Képviselőházi Irományok, 1887–1892. XXXIV. köt. Budapest: Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, 1892. p. 371.
9. Ki lesz a könyvtárnok? == Pesti Hírlap, 15. (1893) 271. (október 1.), p. 6.
10. A könyvtárban. == Pesti Napló, 47. (1896) 175. (június 26.), p. 10.
11. Könyvtárnok: contra könyvtárnok. == Pesti Hírlap, 18. (1896) 175. (június 26.), p. 14.
12. Öngyilkos betegek. == Fővárosi Lapok, 34. (1897) 46. (február 15.), p. 4.
13. Öngyilkos könyvtárnok. == Pesti Hírlap, 19. (1897) 46. (február 15.), p. 6.
14. Itt jegyzem meg, hogy a kiváló könyvtárnokként ismert Küffernek, aki – a könyvtári bizottság 1904. október 29-i jegyzőkönyve szerint – „kitűnő szakértelemmel... a képviselőház könyvtárát európai nivóra emelte”, Andor Gyula elnöki tanácsossal történt nézeteltérése miatt kellett 48 éves korában, 1904. november 1-jétől nyugdíjba mennie, miközben a képviselőház fegyelmi választmánya kimondta, hogy ellene fegyelmi határozatnak nincs helye (lásd: Nyugdíjazás a képviselőházban. == Hazánk, 11. [1904] 255. [október 27.], p. 6.). A betegségére való hivatkozás valószínűleg csak ürügy volt, hiszen az 1905-ös (sőt, az 1906-os) választási kampányban Kossuth-párti képviselőjelöltként igen aktívan részt vett (Magyarország, 12. [1905] 27. [január 29.], p. 5.)
15. Részletesebben lásd: JÓNÁS Károly. Fülöp Áron, 1861–1920. == Könyvtáros, 34. (1984) 12., p. 749–750. ISSN 0450-7886 ISSN 0450-7886 és [VILLÁM Judit]. Száz évvel ezelőtt halt meg a Képviselőházi Könyvtár első igazgatója, Fülöp Áron [blogbejegyzés]. == Az OGYK honlapja. Blog oldal. Feltöltve: 2020.10.28. Hozzáférhető: <https://www.ogyk.hu/hu/blog/posts/szaz-evvel-ezelott-halt-meg-a-kepviselohazi-konyvtar-első-igazgatoja-fulop-aron> [Megtekintve: 2022.03.01.]
16. Budapesti Közlöny, 45. (1911) 151. (július 5.), p. 1.
17. Budapesti Közlöny, 51. (1917) 143. (június 23.), p. 4.
18. Részletesebben lásd: JÓNÁS Károly. Plechl Béla, 1875–1921. == Könyvtáros, 36. (1986) 1., p. 51–52. ISSN 0450-7886
19. NAGY Miklós. A könyvtár története és a katalógus rendszere. == Az Országgyűlés Könyvtárának katalógusa. I. Közjog és közigazgatási jog 1866–1928. Budapest: Pesti Könyvnyomda, 1929. p. XIV.
20. Részletesebben lásd: JÓNÁS Károly. Nagy Miklós, 1881–1962. == Könyvtáros, 31. (1981) 12., p. 747–749. ISSN 0450-7886 ISSN 0450-7886 és VILLÁM Judit. Bűszkeségünk: Nagy Miklós könyvtárvezető [blogbejegyzés]. == Az OGYK honlapja. Blog oldal. Feltöltve: 2018.05.17. Hozzáférhető: <https://www.ogyk.hu/hu/blog/posts/buszkesegunk-nagy-miklos-konyvtarvezeto> [Megtekintve: 2022.03.01.]
21. NAGY Miklós. In memoriam: az 1910–1918-iki országgyűlés hősi halált halt tagjainak, tisztviselőinek és egyéb alkalm-

- zottainak emlékezete. Budapest: Pesti Ny., 1925. 34 p. Az idézet helye: p. 25–27.
22. Részben a korábbi szabályok és a Képviselőházi Könyvtár 1909-ben elfogadott ügyrendje szerint a könyvtári tisztviselők ranglétrája így épült fel: könyvtári segédtsízt, könyvtári tisztt, segédkönyvtárnok, könyvtárnok, főkönyvtárnok, majd 1911-től igazgató. Ha valaki jól végezte a munkáját, és elérte a szükséges időt, címzetesként előre léphetett annak ellenére, hogy előtte már más foglalta el azt a beosztást. Így lett például Panka Károly, aki csupán 1 évvel volt fiatalabb Nagy Miklós igazgatónál, és hasonló időt töltöttek munkaviszonyban, 1928-ban címzetes könyvtárigazgatóként előbbinek helyettese.
 23. Részletesebb életrajzát lásd: JÓNÁS Károly. Panka Károly, 1882–1970. == Könyvtáros, 32. (1982) 11., p. 677–678. ISSN 0450-7886
 24. Részletes életrajzát lásd: JÓNÁS Károly. Trócsányi György, 1896–1973. == Könyvtáros, 31. (1981) 2., p. 104–106. ISSN 0450-7886
 25. Beöthy Ottórol ld. KÉGLI Ferenc. Adalékok könyvtárügyünk homályos éveiről, 1945–1949: az Országos Könyvtári Központ első évei és a körzeti könyvtárak szervezése. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 26. = 62. (2016) 1., p. 34–50. ISSN 0023-3773. Különösen: p. 40–42.
 26. JÓNÁS Károly. Interjú egykori neves könyvtárosokkal. == Könyvtári Figyelő, Ú.f. 28. = 64. (2018) 4., p. 573–587. ISSN 0023-3773
 27. Az 1970-es évek végén, 1980-as évek elején többször járt az OGYK-ban, és mesélt nekem főleg az '50-es évekről, amikor recski szabadulása után igazgatóként vissza akart térni régi intézményébe vezetőnek – sikertelenül. Részletes életrajzát lásd: JÓNÁS Károly. 90 éve született Beöthy Ottó könyvtárigazgató. == Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 3. (1994) 11., p. 62–64. ISSN 1216-6804
 28. Részletesebb pályarajzához lásd: JÓNÁS Károly. Interjú egykori neves könyvtárosokkal, i. m.
 29. Uo.

Az arcképek forrása

1. Vasárnapi Ujság, 21. (1874) 13. (március 29.), p. 193.
2. Vasárnapi Ujság, 27. (1880) 16. (április 18.), p. 249.
3. Magyar Nemzeti Múzeum, Történeti Fényképtár, Portrégyűjtemény
4. Vasárnapi Ujság, 50. (1903) 11. (március 15.), p. 167.
5. Vasárnapi Ujság, 39. (1892) 9. (február 28.), p. 149.
6. A magyar országgyűlési képviselők arckép-albuma: 1896. Eperjes; Budapest: Divald Károly fia, 1896., p. 14.
7. Iskolánk névadójáról [online]. == A Fülöp Áron Általános Iskola honlapja Felsőboldogfalván. Hozzáférhető: <https://fuloparon.ro/iskolank-nevadojarol/> [Megtekintve: 2022.03.01.]
8. Vasárnapi Ujság, 58. (1911) 46. (november 12.), p. 921.
9. Vasárnapi Ujság, 48. (1901) 44. (november 3.), p. 705.
10. Vasárnapi Ujság, 52. (1905) 9. (február 26.), p. 129.
11. Országközi fotózás. Gyöngyös: ROTÁCIÓS Fénykép-szorosító Üzem, 1933. (Az arcképet Nagy Miklós lánya ajándékozta a szerzőnek 1981-ben.)
12. VIKÁR Béla [et al.]. Politikai Magyarország. 4. köt. A politikai pártok története. Budapest: Anonymus Történelmi Könyvk. Váll., 1914., p. 267.
13. A magyar társadalom lexikonja. Budapest: Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóváll., 1930., mell. p. 57.
14. BALLA Antal, szerk. A magyar országgyűlés története, 1867–1927. Budapest: Légrády, [1928]., p. 443.
15. Lásd a 11. számú forrást.
16. OSZK Digitális Képtár (OSZK DKA-010503)
17. Képes Világ, 1. (1945) 10. (július 20.), p. 21.
18. Magyar Nap, 2. (1948) 36. (február 13.), p. 4.
19. A Magyar Élet képes könyve, 1928. Budapest: Központi Sajtóvállalat, 1928., p. 66.
20. Lásd a 11. számú forrást.
21. 1949-ben készült fotó, amelyet Beöthy Ottó felesége ajándékozott a szerzőnek 1994-ben.
22. Dolgozók Világlapja, 2. (1946) 6. (február 9.), p. 2.
23. Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 3. (1994) 1., p. 43.

(Beérkezett: 2022. március 11.)

(Folytatás a következő számban.)